

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

No 20
30 сентябрь

conferences.uz

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
2-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
20-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-2**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
20-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-2**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 20-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 сентябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 17 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиши йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга баршиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, очимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажида Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Сахифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

ФАЛСАФА ВА ҲАЁТ СОҲАСИДАГИ ҚАРАШЛАР

1. Хайдарова Истиқбол Ақбаровна МАЪРИФАТ ВА ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК ҒОЯЛАРИНИНГ ЁШЛАР ОНГИГА СИНГДИРИШ	7
2. Nafosat To‘rayeva Shuhrat qizi IMOM A’ZAM RAHMATULLOH ALAYHNING ILM HAQIDAGI FALSAFIY QARASHLARI.....	11
3. Ҳошимова Г.И ХАРБИЙ МАДАНИЯТ – МИЛЛИЙ МАДАНИЯТ НАМУНАСИ	14

ФАЛСАФА ВА ҲАЁТ СОҲАСИДАГИ ҶАРАШЛАР

МАЪРИФАТ ВА ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК ҒОЯЛАРИНИНГ ЁШЛАР ОНГИГА СИНГДИРИШ

*Хайдарова Истиқбол Акбаровна,
Сурхондарё вилояти, Сариосиё тумани
1-сон умумий ўрта таълим
мактаби ўқитувчиси
istiqbol1985@mail.ru*

Аннотация. Мазкур мақолада маърифат ва диний бағрикенглик ғояларининг ёшлар онгига сингдириш масалалари ёритилган. Шунингдек, Мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, олий таълим ва кадрларни қайта тайёрлаш ҳамда малакасини ошириш тизимларида маърифат ва диний бағрикенглик ғояларини сингдиришга доир таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Таянч иборалар. маърифат ва диний бағрикенглик, динлараро ва маданиятлараро мулоқот, ёшлар онги.

Инсоният тарихининг кўп асрлик тажрибаси эзгу ғоялар ва соғлом мафкурадан маҳрум бирон бир жамиятнинг узокка бора олмаслигини кўрсатди. Гоя ва мафкура жамиятдаги кишиларни бирлаштириб, улар фаолиятини ҳаракатга айлантирувчи кучга айланиши мумкин. Шунинг учун барча тараққий этган этносларда миллий ғоя феномени умумий қадрият сифатида намоён бўлган, бирлаштирувчи, уюштирувчи вазифаларни бажарган.

Ўзбекистон республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Дунёда терроризм таҳдидлари айниқса, сўнгги йилларда кучайиб бораётгани уларга қарши асосан куч ишлатиш йўли билан курашиш усули ўзини оқламаётганидан далолат беради. Бу борада кўп ҳолларда таҳдидларни келтириб чиқараётган асосий сабаблар билан эмас, балки уларнинг оқибатларига қарши курашиш билангина чекланиб қолинмоқда. Халқаро терроризм ва экстремизмнинг илдизини бошқа омиллар билан бирга, жаҳолат ва муросасизлик ташкил этади, деб ҳисоблайман.

Шу муносабат билан одамлар, биринчи навбатда, ёшларнинг онгу тафаккурини маърифат асосида шакллантириш ва тарбиялаш энг муҳим вазифадир.

Экстремистик фаолият ва зўравонлик билан боғлиқ жиноятларнинг аксарияти 30 ёшга етмаган ёшлар томонидан содир этилмоқда. Бугунги дунё ёшлари – сон жиҳатидан бутун инсоният тарихидаги энг йирик авлоддир, чунки улар 2 миллиард кишини ташкил этмоқда.

Сайёрамизнинг эртанги куни, фаровонлиги фарзандларимиз қандай инсон бўлиб камолга етиши билан боғлиқ.

Бизнинг асосий вазифамиз – ёшларнинг ўз салоҳиятини намоён қилиши учун зарур шароитлар яратиш, зўравонлик ғояси «вируси» тарқалишининг олдини олишдир. Бунинг учун ёш авлодни ижтимоий қўллаб-қувватлаш, унинг хуқуқ ва манфаатларини химоя қилиш борасидаги кўп томонлама ҳамкорликни ривожлантириш лозим, деб ҳисоблаймиз” [1].

Ўзбеклар азалдан имонда мустаҳкам, эътиқодда холис халқдир. Уларнинг мусулмончилик ибодатларини мукаммал ва гўзал кўринишларда адо этишлари ҳамма вақт самимий эътироф этиб келинади. Халқимизнинг одоб-аҳлок, ширин муомалада намуналиги, юриштуришда самимийлиги, олди-сотти ва бошка умуман, турмушдаги ҳалоллиги ҳамма жойда

маълум ва машҳурдир. Ҳеч шубҳа йўқки, ўзбек халқининг энг яхши инсоний фазилатларга эга бўлишида ислом дини ва унинг ақидалари катта аҳамият касб этади. Мустақиллик туфайли мамлакатимизга насиб этган улуг неъматлардан бири умуман динга, жумладан, ислом динига бўлган муносабатнинг тубдан ўзгариши бўлди.

Бизнинг диёримизда бағрикенглик мұхити тарихан ҳукм сурган. Мустақиллигимизнинг илк йиллариданоқ динлараро бағрикенглик ва миллатлараро тотувлик масаласига давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида қаралди ва ўтган давр мобайнида оламшумул ишлар амалга оширилди.

Шу билан бирга таъкидлаш жоизки, бугунги кунда диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувлик масаласи ўзининг кўлами ва мазмунига кўра янги босқичга кўтарилди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан илгари сурилган “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси”нинг “Хавфсизлик, диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувликни таъминлаш соҳасидаги устувор йўналишлар” номли бешинчи бандида белгиланган вазифалар, айнан, мамлакатимизда диний бағрикенглик мұхитини сақлаш халқимиз, айниқса, ёшлар онгода бағрикенглик тамойилларини шакллантириш, Ватанга муҳаббат, миллий ва диний қадриятларимизга садоқат руҳида тарбиялашга йўналтирилган.

Давлатимиз раҳбари жаҳоннинг юксак минбаридан туриб, БМТ Бош Ассамблеясининг “**Маърифат ва диний бағрикенглик**” деб номланган маҳсус резолюциясини қабул қилиш таклифини илгари сурди. Бу хужжатнинг асосий мақсади – барчанинг таълим олиш ҳуқуқини таъминлашга, саводсизлик ва жаҳолатга барҳам беришга кўмаклашишдан иборат. Ушбу резолюция бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни қарор топтириш, диний эркинликни таъминлаш, эътиқод қилувчиларнинг ҳуқуқини ҳимоя қилиш, уларнинг камситилишига йўл қўймасликка кўмаклашишга қаратилган.

Жаҳон афкор оммаси томонидан ушбу ташабbus кўтариинки руҳда эътироф этилиб, бугунги кунда кенг миқёсда қўллаб-қувватланмоқа.

Айтиш жоизки, ҳозирга қадар ЮНЕСКО томонидан бағрикенгликка доир 70 дан ортиқ халқаро хужжат, конвенция, келишув ва протоколлар қабул қилинган. Жумладан, 1995 йил 16 ноябрда ЮНЕСКО Бош конференциясининг 28-сессиясида “**Бағрикенглик тамойиллари Декларацияси**” қабул қилинган. Декларацияда ирқи, жинси, келиб чиқиши, тили, динидан қатъи назар бағрикенгликни тарғиб этиш, инсон ҳуқуклари ва эркинликларига ҳурмат билан қараш каби мажбуриятлар акс этган. 1995 йил “Халқаро бағрикенглик” йили деб эълон қилинган.

Шу йилнинг ўзида ЮНЕСКОнинг «**Динлараро ва маданиятлараро мuloқot**» дастури қабул қилинди. Унинг асосий вазифаси диний урф-одатлар ва ўзига хос маданий қадриятлар, уларнинг дунё маданиятида тутган ўрнини ёритишга хизмат қилишдан иборатdir.

Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев ташабbusи билан ишлаб чиқилган “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси”нинг бешинчи йўналиши диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувликни таъминлаш соҳасига қаратилган.

Айтиш жоиз, давлатимиз томонидан ушбу соҳага қаратилаётган эътибор халқаро меъёрий хужжатларда белгиланган вазифалар ижросининг амалий ифодаси ҳисобланади. Айниқса, Президентимиз Ш.Мирзиёевнинг 2017 йил 19 сентябрь куни БМТнинг 72-сессияси минбарида туриб, дунё ҳамжамиятини ислом маърифатини англашга, диний бағрикенглик руҳида яшашга чақириб, “Маърифат ва диний бағрикенглик” резолюциясини қабул қилиш таклифи билан чиқиши ва буни дунё ҳамжамияти томонидан қўллабқувватланиши – ўзбек халқи, умуман инсоният учун бағрикенглик намунаси ҳамда маърифатга чорлов ва эзгулик даъвати бўлди. Ўзбекистон илгари сурган мазкур резолюцияга элликдан ортиқ давлатлар ҳаммуалиф бўлиш истагини билдириди.

“Маърифат ва диний бағрикенглик” резолюцияси барчанинг таълим олиш ҳуқуқини таъминлаш, саводсизлик ва жаҳолатга барҳам беришга кўмаклашиш, энг муҳими, бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни қарор топтириш, диний эркинликни таъминлашга қаритилганлиги би-

лан муҳим халқаро аҳамиятга эга. Шу жиҳатдан, ёш авлодни бағрикенглик, ҳамжиҳатлик, турли миллат ва дин вакиллариға ҳурмат руҳида тарбиялаш бугунги глобаллашув даврида ҳар қачонгидан муҳим ва долзарб ҳисобланади [2].

Исломий тарбия энг аввало диний саводхонликни ошириш орқали амалга ошади. Диний билим ва диний маданият бўйича чаласаводлик оқибати фақат салбий натижаларга олиб келади. Юртбошимиз айтганидек, «шу чаласаводлик, жаҳолат, эътиқодсизлик туфайли қандай фожиалар содир бўлиши мумкинлигини ҳаёт тажрибасида кўрмоқдамиз ва кўрдик» [3].

Юқоридагилардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, диншунослик фанини ўқитиш ҳамда миллий ғоя тарғиботида диний маърифатдан мақсадли фойдаланишдан мақсад – талабаларга нафақат динларнинг турлари, тарихи, ривожланиши, таълимоти, асосий манбалари, ўтмиш ва ҳозирги кунда халқлар хаётида тутган ўрнини ўргатиш, балки бу орқали ўз халқи ва Ватани тарихини яхши биладиган, бошқа миллат ва элатлар олдида буюк алломаларнинг авлодлари бўлган юксак маданият ва маънавиятли халқ фарзанди эканлигини намоён эта оладиган, бу халқнинг келажаги ҳам буюк эканлигига ишонтира оладиган инсонлар қилиб тарбиялашдан иборат. Чунки дин комил инсонни тарбиялашда асосий тарбияловчи қудратга эга бўлган маънавий-ахлоқий кучдир.

Мамлакатимиз Президенти ва хукумати халқимизнинг маънавий мустақиллиги, фуқароларнинг чинакам озод кишилар сифатида фикрлашларини ривожлантириш учун ижтимоий-сиёсий, маънавий-ахлоқий соҳаларнинг барчасида туб ўзгаришларни амалга оширмоқдалар. Бунинг учун аввало кежажак келажак пойдевори ҳисобланган ёшлар руҳияти, ички дунёсини шакллантиришга хизмат қиласидиган узлуксиз таълим-тарбия тизими тубдан ислоҳ қилинмоқда. Мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, олий таълим ва кадрларни қайта тайёрлаш ҳамда малакасини ошириш тизимлари тамомила ўзгартирилди, мазмунан ва шаклан янгиланди.

Умумий ўрта таълим тизимида янги ҳисобланган Миллий истиқлол ғояси туркумiga кирувчи фанларни ўқитишда ҳамда бошқа фанлар мазмунида миллий ғояни сингдиришда замонавий мактаб таълими жараёнига диний маърифатдан тўғри фойдаланиш усуллари ва малакасини тадбиқ этишда, аввало, ўқитувчи педагогларнинг ижодий фикрлашларига эришиш, ўрганиладиган ва ўргатиладиган ўқув материаллари мазмунини, услублари ва усулларини аник-ойдин белгилаш ҳамда таълим олувчиларнинг ўзлаштириш даражаларини аниқлашда намоён бўлади Шунинг учун ҳозирги даврда нарса, ходиса ва жараёнларнинг моҳияти ҳакидаги диний (илоҳий) тушунча ва тасаввурлардан, билимлардан, ахлоқий, таълимий, тарбиявий ишда фойдаланишда ўқитувчи педагогларнинг бу соҳадаги дунёқарашларини кенгайтириш, фикрларини мустаҳкамлаш, кейинчалик зарурий методик материалларни тайёрлаш ва танлаш, ўқувчи ёшларнинг дунёқарашларини кенгайтиришлага босқич эришиш лозим бўлади.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш керакки, аввалимбор юртимизда диний бағрикенгликнинг илмий ва ўқув соҳаларда таъминланганлигининг ёрқин намунаси дея ҳисоблаш мумкин. Шу билан бирга чоп этилаётган ўқув ва оммабоп китоблар, ОАВдаги чиқишлиар ва жойларда ўтказилаётган тадбирлар ҳамда бу борада илмий изланишлар олиб бориш моҳиятан бағрикенгликка йўналтирилгани билан аҳамиятлидир.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, қуйидагилар тавсия этилади:

- - ISESCO гранти асосида бағрикенглик мавзусида алоҳида лойиҳаларни амалга ошириш ҳамда Мусулмон дунёси университетлари федерацияси (FUIW) билан ҳамкорликларни кучайтириш;
- - Республиkaning барча жойларида, чекка жойларда ҳам уюшмаган ёшларни қамраб олган кенг тарғибот ишларини олиб бориш;
- - Бағрикенгликни ёшлар онгига чуқурроқ сингдириш мақсадида диний ва жамоат ташкилотлари, ўзини-ўзи бошқариш ташкилотлари ўртасида ижтимоий ҳамкорликни янада кучайтириш, биргаликда режалар асосида тадбирларни олиб бориш;
- - дин билан боғлиқ фанларни айнан бағрикенглик асосида ўтишга алоҳида эътибор бериш;

- - Ўзбекистондаги диний ташкилотларнинг расмий сайтларида “Диний бағрикенглик” рукнини очиш ва уларни мунтазам равишда маълумотлар билан тўлдириб бориш даркор бўлади.
- “Дунё динлари тарихи” ҳамда “Миллий ғоя ва маънавият асослари” фанларини ўқитишини такомиллаштириш учун қўшимча методик материаллар ишлаб чиқиш ва амалда синаб кўриш, Аждодларимиз қолдирган бой маънавий меросдан унумли фойдалана олиш
- Дунёвий ва диний билимларни етарли даражада эгаллаш
- Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар билан боғлиқ қонун хужжатларини билиш
- Диний манбалар ва алломаларимиз меросларидан диний бағрикенгликка оид далилларни билиш
- Муаллимларимизни малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш дастури мазмунига қўшимча маърифий дастур киритиш, услугубий ёрдамлар ташкил этиш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 19 сентябрь куни Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи // “Халқ сўзи”, 2017 йил, 20 сентябрь

2. С.Қ. Холматова. Бағрикенглик – ҳамжиҳатлик ва тотувлик асоси. //Ўзбекистонда миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш борасида раҳбар кадрлар олдида турган вазифалар: мавжуд ҳолат, муаммолар ва ечимлар: Республика илмий-амалий анжуимани материаллари // Ўзбекистон Республикаси Президенти хузуридаги Давлат бошқаруви академияси. Тошкент, 2019. - 115 б

3. Ислом зиёси ўзбегим сиймосида. / Тахрир ҳайъати: Ҳ.Кароматов, З.Хусниддинов, А.Ҳасанов ва бошқ.; расмлар муаллифлари: Ф.Қурбонбоев ва бошқ. – Т.: «Тошкент ислом университети» нашриёти, 2001.

**IMOM A'ZAM RAHMATULLOH ALAYHNING ILM HAQIDAGI FALSAFIY
QARASHLARI**

*Nafosat To'rayeva Shuhrat qizi
Guliston davlat universiteti talabasi
Telefon raqam: +998973871805
nafosattorayeva51@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abu Hanifa rahmatullohi alayhning ilmga bo'lgan munosabati va ibratnamo hayotlari haqida ma'lumot keltirilgan. Shuningdek mazhabboshimizni axloqiy fazilatlari ham yoritilgan.

Kalit so'zlar : mazhab, sunniylik, fiqh, fatvo, ilm, shogird, ta'limot, Qur'on, hadis, ma'rifat, sunnat, namoz, farz, islom, ilohiyot, e'tiqod.

O'qish va o'rganishdek sharafli, buyuk amal bo'lmasa kerak. Ilk "O'qi" amri bilan boshlangan Qur'on biluvchilar va bilmaydiganlarni bir emasliklarini ta'kidlash bilan birga ilm egalarining darajalari yuksalishining xabarini bergan. Inson bilimi bilan qadrlanadi. Darhaqiqat, Islom dinida ilm olish ulug'lanadi. Hanafiya mazhabining asoschisi hisoblangan Imom A'zam rahmatullohning hayotiy faoliyatları va u kishini diniy ta'limotini o'rganar ekanmiz, asosan ilm ahli qadrlanishini ko'rishimiz mumkin. Dinlar ichida eng mukammal bølgan Islom dini bugun dunyoning barcha davlatlariga yetib bordi. Asrlar davomida turli ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, özgarishlar natijasida islomda turli ta'limotlar paydo bøldi va bu ta'limotlar umumiyl holda mazhablar deyiladi. Islom ilohiyotida vujudga kelgan ixtiloflar yo'nalişlar paydo bølishiga zaruriyat yaratdi. Sunniylik yönalişlaridan biri bølgan hanafiylar mazhabi asoschisi Abu Hanifa No'mon ibn Sobit (Imom A'zam) hisoblanadi. Butun bir hayoti ibrat bølgan bu zotni bugungi kunda islomning haqiqiy mohiyatini tushunmayotganlar Abu Hanifa rahmatullohi alayhni kør-kòrona islom dinidan oğishda va Qur'on oyatlari va hadislarga qarab emas, öz ra'yiga qarab fatvo berishda ayblamoqdalar. Shu sababli maqolamiz orqali ushbu fikrlar notóğri ekanligini isbotlash va asl mohiyat qandayligini yuzaga chiqarishda qolda kelgancha harakat qildik. Zero, yaxshillikka dalolat qilish, yaxshilikni qilish kabidir.

Zamondoshlaridan Yahyo ibn Ma'in bunday guvohlik beradi: "Abu Hanifa nihoyatda ishonchli edilar, qaysi hadisni to'la yod bilsalar, o'sha hadisni aytar, to'la yod bilmagan hadisni rivoyat qilmas edilar". Bunday sifat kam uchraydi. Ya'ni, Abu Hanifa faqat hadisdan bir harf bo'lsa-da yo nari, yo beri bo'lishini ko'tarolmas, hadis mazmunini to'liq bilsalar-da, yetkazishda biror so'z almashib qolishidan havotirda uni rivoyat qilishga botinmas edilar. Bu baho u zotning zamondoshlari tomonidan berilgan.[1] Ushbu ma'lumotdan ham Imom A'zam o'zi tomonidan aytildigan hadislarni sahih ekanligiga va unda so'zlar almashib sofligi buzilmasligiga o'ta ehtiyyotkor munosabatda bo'lganini ko'rishimiz mumkin. Hazrati Imom A'zam fiqh (huquqshunoslik) ilmning asoschisidir. U hukmlar bobida mumtoz, yaxshilik g'ayrati va rioya quvvati ila sarfaroz, kasrati ma'rifat (ma'rifat ko'pligi), kitobi sunnat, sihhati ru'yada (mushohada) bobida yana boshqa ko'plab fazilatlari bilan bilan tavsif etilganlarkim, olimlarning ulug'lari tan berib, uni Imom A'zam (bosh imom) unvoni bilan ataganlar. Asarlaridan... "Mabsut" nomli 30 jildirkim, muharriyati bilan bergen fatvosi oltmishto'rt mingtadir .[2] Rivoyat qilinadiki, A'mash rahmatullohi alayh : "Abu Hanifa rahmatullohi alayh fiqhning daqiq joylari va maxfiy ilmlarning noma'lum joylarini ham yaxshi biladigan zotdir ", dedi. [3] Darhaqiqat Imom A'zamning dinda faqih ekanliklarini ko'plab olim e'tirof etgan . Abu Hanifa butun bir umri islom dini ilmiga bag'ishlagan inson sifatida shak-shubhasiz har qancha ehtirom va e'tirofga sazovordir. Shu o'rinda Abu Hanifa alayhni Qur'on karim hamda hadislardan og'ib, o'z ra'ylariga qarab fatvo bergen degan noto'g'ri xulosa uchun bir nechta isbotlarni ko'rib chiqsak. Hazrati Imom A'zam orasini uzmay, o'ttiz yil ro'za tutdi, xufton namozi tahorati bilan bomdod namozini o'qidi, butun Ramazoni sharifda oltmisht martadan ortiq Qur'on xatm qildi, umr bo'yi yetti ming marta Qur'on xatm qildi. Ellik besh haj qildi. So'nggi hajda (bu Imom A'zam vidoyi haji edi) Ka'baya muazzamaga kelib, ikki rak'atda bir xatmni tamomlab, namozdan keyin munojot qildi, arzu niyoz etayotgan paytida joinibi baytdan: Yo Abu Hanifa, sen Bizni kamoli ma'rifat birla bilding va go'zallar amallar qilding, Biz 'azim ush-shon, seni, sening mazhabingda xizmat va ma'rifatda senga tobe bo'lganlarni mag'firat etdik!" degan sadoyi bashoratni eshitdi.

So'ng masrur va beqaror holatda qaytdi.[4] Yuqoridagilardan ko'rinish turibdiki, Imom A'zam o'ta taqvodor va parhezkor kishi bo'lgan.Yana bir jihat borki, e'tirof etishim lozim bo'lgan, Imom A'zamning ilmga bo'lgan hurmati va rag'bat cheksiz bo'lgan.Soymariy aytadilar : "Qozi Abu Yusufning sherigi Hofiz shunday dedi : " Abu Hanifa rahmatullohi alayh uzoq sukul saqlaydigan, ko'p o'ylaydigan, fiqhning nozik jihatlarigacha e'tibor qiladigan, ilmu bahsni bayon qilishda qilishda juda latif hamda ta'lim berish evaziga pul talab qilmaydigan zot edilar.Agar shogirdlari birontasi kambag'al bo'lsa, uni va butun oila a'zolarini ta'lim olgunga qadar pul bilan ta'minlab turardilar. Shogirdlari ilm tahsil olib bo'lganida : " Sen eng buyuk boylik bo'lgan halol va haromni bilishga erishding ", derdilar. Abu Hanifa rahmatullohi alayh juda aqli va kam tortishadigan zot edilar".[5] Ilmga bo'lgan chuqur hurmati va muhabbbati sababli moddiy manfaatsiz ta'lim bermoq hamda shogirdlarini ilmga qiziqtish va o'rganishda ham ma'nani ham moddiy ko'mak ko'rsatganliklarini juda ko'p misollar bilan keltirishimiz mumkin.Shuningdek Abu Hanifa rahmatullohi alayh ilm sohasidagi bahsda ham o'ta ehtiyotkor bo'lish, fikrlarni xolis muhokama qilishni shogidlariga qa'tiy ta'kidlaydilar. Kunlarning birida Abu Hanifa rahmatullohi alayx shayxlari A'mashning huzurlarida edilar. Shu payt A'mashning oldiga bir kishi kelib,bir ilmiy masala haqida so'radi.A'mash rahmatullohi alayh savolga javob berishni Abu Hanifa ilmida tortishayotganini ko'rib, uni bu ishdan qaytardilar. Shunda Hammod : "Biz sizning kalom ilmida tortishganingizni ko'rganmiz.Endi bizni bu ishdan qaytarasizmi? " dedi. Bunga javoban Abu Hanifa rahmatullohi alayh : "Biz munozara qilganimizda, go'yo boshimiz ustida qush o'tirgandek, birodarimizning adashib qolishidan qo'rqib turardik.Sizlar esa munozara qilib, bahslashasizlar va sheringinzning adashishni istaysizlar.Kim birodarining adashishini istasa, uning kofir bo'lishini istabdi.Kim birodarining kofir bo'lishini istasa,birodari kofir bo'lishidan oldin o'zi kofir bo'libdi", dedilar.[6] Munozora mo'minlar uchun bilm oshirish, haqiqatni ochish uchun xizmat qilsagina yaxshilikkdir, biroq kimnidir adashtirish niyatida bo'lish naqadar noto'g'ri amal ekanligini, Imom A'zam juda to'g'ri e'tiroz bildirganliklarini ko'rishimiz mumkin.Haqiqiy ilm bu insonni fitna qilib adashtirishga emas,balki uni to'g'ri yo'lga yetaklaydi.Ilmning manfaati va zarurligi borasida Imom A'zamning "Kitob al-olim val-mutaallim» asarida shunday deydiki: "Bilmagan narslaringni bilishga intilishing har qancha tahsinlarga loyiq. Bilib qo'yginki, inson jismidagi hamma a'zolar uning ko'zlariga bog'liq bo'lganidek, uning amallari ham ilmga bog'liqdir. Cho'lda, adashilganida kerak bo'lgan ko'p ozuqadan ko'ra to'g'ri yurilganida, zarur bo'lgan ozgina ozuqa qanchalik foydali bo'lsa, ilmga asoslangan ozgina amal ham jaholat ila qilingan har qancha ko'p amallardan foydaliroqdir". Mana shu jumla orqali ham ilmnning manfaatini juda sodda va aniq tushuntira olgan. Abu Hanifa (r.a.) Nosihdan, u Yahyodan, u Abu Salamadan, u Abu Hurayradan (r.a.) rivoyat qiladi. Abu Hurayra (r.a.) aytdilar: «Hazrati Payg'ambar (s.a.v.): «Ilm o'rganish har bir musulmonga farzdir», dedilar».[7] Bu o'rinda ilm o'rganish musulmonlar uchun farzligi umumiyl keltirilgan bo'lsa, boshqa o'rinda Abu Hanifa (r.a.) Ismoildan, u Abu Solihdan, u Ummu Xoniydan (r.a.) rivoyat qiladi. Ummu Xoniy (r.a.) aytdilar: «Rasululloh (s.a.v.) aytdilar: «Ey Oyisha, shioring ilm va Qur'on bo'lsin»[8]deb keltirilgan hadisni o'z asarida keltirib o'tadi.

Imom A'zam butun umr o'zining halol mehnati bilan hayot kechirdilar. Savdo sohasida ham juda katta savdogar bo'lib, ipakfurushlik bilan shug'ullanib, hamisha nochorlarga yordam berib o'ziga emas, Allohga hamd aytishni tayin etishi ham e'tiqodlari kuchliligidan dalolatdir. Xalifa Abu Ja'far Mansur Abu Hanifa rahmatullohi alayhga qozilik lavozimini bir necha bor taklif etgach rozi bo'Imaganligi sabab hibsga olinadi va qiyonoqlar ostida vafot etadi.Umrini oxirigacha e'tiqodiga sodiq, Allohga bo'lgan muhabbbati va taqvosi sabab barcha sinovlarga bardosh bergenlar.Butun umri o'rnak bo'lgan mazhabboshimiz biz uchun eng to'g'ri yo'lni ko'rsatdilar. Xulosa qilib aytganda Abu Hanifa rahmatullohi alayh buyuk omonatdor, Olloh taoloning rizoligini har bir narsadan ustun qo'yadigan va boshga qilich kelsa ham, Olloh yo'lida sabr qiladigan zot edilar.[9] Albatta ilm bu katta kuch, uning manfaati ila shubhalarni haqiqat bilan dafn etmog'imiz va bu zotga yuksak hurmatda bo'lishimiz lozim.Ulug'lar hayotini o'rganarkan ekanmiz ularning yo'lini o'rganish orqali o'zimizga ibrat olamiz.Bu ibrat esa hayot yo'limizni nur misol yoritadi.Qalblarimizni qanchalik ilm nuridan bahramand bo'lsa hayotimiz ham shuncha nurafshon bo'ladi.

Foydalaniman adabiyotlar ro‘yxati

1. Alouddin Mansur “Hidoyat” jurnalining 2011 yil, 11-sonidan olindi. <http://qadriyat.uz/islom/497-ulamolar-maz-abboshimiz-a-ida>
2. Fariddin Attor. “Tazkirat – ul Avliyo”. “O’zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti.Toshkent .1997 yil. 49 B.
3. Muhammad Ayyub Homidov, Obid Mirhamidov, Abdulaziz Usmonov, Akmal Mirhamidov . «Imom A’zam». «Hilol-nashr» nashriyot-matbaasi. 2019. <https://kitoblardunyosi.uz/>
4. Fariddin Attor. “Tazkirat – ul Avliyo”. “O’zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti.Toshkent .1997 yil. 49 B.
5. Muhammad Ayyub Homidov, Obid Mirhamidov, Abdulaziz Usmonov, Akmal Mirhamidov . «Imom A’zam». «Hilol-nashr» nashriyot-matbaasi. 2019. <https://kitoblardunyosi.uz/>
6. Muhammad Ayyub Homidov, Obid Mirhamidov, Abdulaziz Usmonov, Akmal Mirhamidov . «Imom A’zam». «Hilol-nashr» nashriyot-matbaasi. 2019. <https://kitoblardunyosi.uz/>
7. Musnad. Imom A’zam Abu Hanifa www.ziyo.uz.com kutubxonasi
8. Musnad. Imom A’zam Abu Hanifa www.ziyo.uz.com kutubxonasi
9. (Vaqi’ ibn Jarroh (Imom Shofe’yning ustoz) Abu Hanifaga fikri.) Muhammad Ayyub Homidov, Obid Mirhamidov, Abdulaziz Usmonov, Akmal Mirhamidov . «Imom A’zam». «Hilol-nashr» nashriyot-matbaasi. 2019. <https://kitoblardunyosi.uz/>

ҲАРБИЙ МАДАНИЯТ – МИЛЛИЙ МАДАНИЯТ НАМУНАСИ

*Хошимова Г.И., Низомий
номидаги Тошкент Давлат
педагогика университети
Масофавий тағылым
кафедрасы ўқитувчиси
gulsinakhoshimova@mail.ru*

Аннотация: Ушбу мақолада ҳарбий маданият ва унинг умумий маданият билан ўзаро боғлиқлиги, ихтисослашган маданият соҳаларидан бири сифатида намоён бўлиши кўрсатиб ўтилади. Ҳарбийлар ҳаётидаги анъаналар,урф-одатлар ва ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашдаги роли ҳакидаги маълумотлар ёритилади.

Калит сўзлар: ҳарбий маданият, ижтимоий-маданий, ҳарбий соҳа, ҳарбий ҳаракатлар, ҳарбий-сиёсий фаолият, армия, ҳарбий анъана.

Маънавият жамият тараққиёти, миллат камолоти ва шахс баркамоллигини белгилаб бе-рувчи асосий мезонлардан бири ҳисобланади. Чунки маънавият ривожлангандагина жамиядаги иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий барқарорлик вужудга келади, мамлакат ва миллат тараққий этади. Бу ўз навбатида шахснинг баркамол ривожланиши учун зарур бўлган замин бўлиб хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришган дастлабки кунларданоқ миллий армиямизни ислоҳ қилиш, тарихий ҳарбий анъаналаримизни тиклаш мамлакатимизда бош вазифа даражасига кўтарилди. Демократик жамият концепциясида миллий қадриятлар билан бир қаторда мазкур жамият, давлатчиликнинг қуролли ҳимоячиси бўлган ҳарбийлар маданияти, улар орасида шаклланган миллий-маънавий қадриятларга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ҳарбий қадриятлар тарихан шаклланган миллий қадриятлар замирида пайдо бўлган бўлиб, мустақиллик шароитида янгича мазмун билан бойиб, халқ ва армия бирдамлигининг кучайиши билан миллий қадриятларимизнинг ажралмас қисмига айланаб бормоқда.

Давлатимиз Президенти, Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони Шавкат Мирзиёев таъкидлаб ўтганларидек, “Армия моддий жиҳатдан энг замонавий ва зарур воситалар билан таъминланган бўлиши мумкин, лекин ахлоқий жиҳатдан заифлиги, жанговар руҳи, Ватанга содиқлик ва муҳаббат, унинг тақдири учун масъулият ҳисси йўқлиги ёки лоқайдлик тузатиб бўлмас оқибатларга олиб келиши мумкин” [1,2].

Ўзбекистонда миллий армиянинг шаклланиши, ундаги ҳарбий ислоҳатлар фуқароларнинг, айниска ёшларнинг мудофаавий онг ва маданиятини ривожлантириш давлат сиёсатининг устувор йўналишлари қаторига кирганлиги билан боғлиқ. Бу эса, халқимизга хос бўлган миллий қадриятлар тизимида ватан ҳимояси, ватанпарварлик анъаналарининг жамият сиёсий маданиятида акс этиши ва мудофаавий онг ва маданият механизmlарини ҳар томонлама ўрганишни илмий, сиёсий нуқтаи-назардан асослаб беришни тақозо қилади [2,26]. Юкорида билдирилган фикрлар Ўзбекистон Республикаси ҳарбий маданиятида фалсафий фанлар нуқтаи назаридан тадқиқ этиш, ўрганиш ва илмий асосланган хулоса, таклиф ватавсиялар бериш муҳим аҳамиятга эга эканлигини кўрсатмоқда

Ҳарбий маданият инсон фаолиятининг ўзига хос томонини акс эттирадиган, жамият, давлат ва шахсни манбаатларини ҳимоя қилишнинг ўзига хос тури бўлиб, шахс, сиёсат ва ижтимоий ҳаёт соҳасидаги кўп киррали ва динамик муносабатларига киради ва ижтимоий ҳодиса сифатида ўзини намоён этади [3,81]. Ҳар қандай ҳодисани ўрганиш, у вужудга келган шарт-шароит унинг мазмунида юз берган барча ўзгаришларни тадқиқ этишни тақозо этади. Шу жиҳатдан олганда, ҳарбий маданиятни таҳлил қилишда ҳарбий анъана ва урф-одатларидан фойдаланиш, уларнинг қай бири янги ҳаёт воқелигига мос келишини ва қай бири ўтмишга айланаб, тараққиётининг эҳтиёжларига жавоб бера олмаётганини фарқлай билиш керак. Сир эмаски, анъаналар бир қатор ўзгарган, айримлари шаклини ўзgartирган ёки йўқолиб кетган. Мана шунинг учун, Ўзбекистон Қуролли Кучлар таркибининг яхши анъаналарини, урф-одатлари ва маросимларини таҳлил қилиш муҳим аҳамиятга эга деб ҳисоблаймиз. Шунинг учун, биз бутун дикқатни янгиланаётган ҳарбийлар ҳаётидаги анъ-

аналар ва урф-одатларнинг ҳарбий маданият ҳамда халқ маънавиятини юксалтиришдаги ролини аниқлашга қаратамиз.

Ҳарбий анъаналар – бу мустаҳкам ижтимоий муносабатлар кўринишида, ўзига хос шакллар билан аскарларнинг ахлоқий қоидалари ва меъёрлари, уларни маънавий қадриятлари, ахлоқий тарбиялари ва урф-одатлари, ўқув, уруш масалаларини авлодданавлодга етказиб берилишидир. Ҳарбий анъаналарда ҳам ҳар бир авлод ўзидан олдин бўлган ҳарбий меҳнат ва жамоат фаолияти жараёнида анъаналарга хос муайян ҳарбий-ахлоқий хислатларни ўзлаштиради. Ўз навбатида ҳарбий анъаналарнинг аҳамияти ҳарбий маданият вазифалари орқали аниқланади, чунки аскарлар ҳарбий жамоа фаолиятида тарбияланадилар.

Ҳарбий урф-одатлар анъанадан фарқли ўлароқ муайян вазиятда ҳарбий химатчи ўзини қандай тутиш кераклигини, муайян шароитда нима қилиш ёки нима қилмаслик лозимлигини батафсил белгилаб беради ва айни вақтда ҳарбий химатчи маънавий фазилатларига нисбатан муайян талаблар кўяди.

Ҳарбий урф-одатлар ҳам ҳарбий маданият шаклланиши жарёнида юзага келган. Ҳарбий урф-одатларнинг асосий моҳияти ҳарбий-ахлоқий ғоялар, ҳарбий хизматчилар ўртасидаги муносабатлар, ҳарбий низомларни бажариш тартиботи тўғрисидаги тушунчалардан иборатdir. Ҳарбий урф-одатлар ғоялар, ҳарбий хизматчиларнинг кундалик ҳаётидаги ўзаро муносабатларидан ажралмасдир. Чунки уларда ҳарбий меҳнат, ҳарбий фаолиятда амалга оширилиши лозим бўлган хатти-харакатлар тартиби тавсия этилади. Кўп марта тақорланаидиган хатти-харакатлар аста-секин одатга айланиб қолади. Бундай одатлар удум шаклига кириш жараёнида ўз-ўзидан автоматик тарзда, табиий равишда бажариладиган харакатлар тусини олади. Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, урф-одат – бу ҳарбий хизматчиларнинг турмушига сингиб кетган, хизмат жамоаси аъзолари томонидан қабул қилинган, маълум муддатда тақорланиб турувчи хатти-харакат, хулқ-атвор кўникмаларининг мажмуасига айтилади, деган фикрга келишимиз мумкин бўлади.

Энди эса, ҳарбий маданиятни умумий маданият билан ўзаро боғлиқлигини таҳлил қиласиз.

Ҳарбий маданият давлатни муайян суверенитетни, мамлакатнинг миллий хавфсизлигини ҳимоя қилиш учун яратилган маҳсус институтлар тўплами сифатида, маълум бир халқ маданияти намунаси бўлиб, ўз навбатида уларнинг ривожланишига жиддий таъсир кўрсатади. Гарчи маданият ва жамиятнинг ҳарбий маданияти нисбатан мустақил тизимлар бўлса ҳам, улар бир-бирига таъсир қиласи, бир-бири билан бирлашади ва бир-бирисиз яшай олмайди. Шу сабабли маданият ва ҳарбий маданиятнинг ўзаро боғлиқлиги аниқ, буни қуйидаги тезисларда ифодалаш мумкин:

Биринчидан, ҳарбий маданият одамлар ўртасидаги муносабатларни қайта тиклаш билан боғлиқ бўлган маҳсус, ихтисослашган маданият соҳаларидан бири сифатида намоён бўлади. Ҳарбий маданият қайсиdir маънода расмий сийосий институтларни ўзида мужассам етади. Маданият турли хил ҳаётий вазиятларда хатти-харакатларнинг муайян шакллари ва қоидаларини белгилайди.

Иккинчидан, ҳарбий маданият ўзига хос тарихий хусусиятга эга ва илгари яратилган маънавий ва моддий кўринишдаги ижтимоий-маданий шарт-шароитлар асосида ривожланади (курол, ҳарбий техника, ҳарбий инфратузилма, ходимларнинг маънавий аҳволи, мамлакат аҳолисининг ўз ватанпарварлик бурчини бажаришга тайёрлиги, ватан манфаатларини ҳимоя қилиш), буларсиз у ўзига хос хусусиятини йўқотади. Маданият, ўз навбатида, ҳарбий маданиятнинг барча субъектлари ривожланишини таъминлайди. Маданият дунёси - бу инсонга нисбатан маънавий ва моддий қадриятлар дунёси. Шу билан бирга, инсон маданияти унинг жамият ва табиат, фазо, шунингдек, ҳарбий соҳа билан алоқа маданиятидир[4,34].

Учинчидан, инсоннинг, жамиятнинг ва давлатнинг хавфсизлигини таъминлаш восита-си сифатида жамиятнинг атрибуларидан бири бўлган ҳарбий маданият доимий равишида қобилият, потенциал шаклидан объектив равишида татбиқ етишнинг самарали шаклига ўтади. Шу билан бирга, ҳарбий маданиятнинг ривожланиш даражасини акс эттирадиган баъзи бир фаолият турларининг натижалари, ғалабалар ва мағлубиятларда, урушлар ва ҳарбий можароларнинг бошланишида ёки тугашида, тинчликни ўрнатишда намоён бўлади. Буларнинг барчаси муқаррар равишида бирор нарсани, монлаштиради ёки яхшилайди, ижтимоий тараққиёт ёки регрессия (заифлашаётган) бўлган умумий маданиятни акс эттиради.

Тўртингидан, ҳарбий маданият бутун маданий соҳага, жумладан фан, санъат, динга таъсир қиласи ва бу таъсир ҳарбий ҳаракатлар (сийосий, ҳуқукий, иқтисодий маданият) билан узвий боғлиқ бўлган маданиятларда бевосита акс этади.

Буларнинг барчаси шундан далолат беради, ҳарбий маданият умумий инсоният маданияти эмас, балки унинг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Агар ҳарбий маданият умумий маданиятнинг ўзига хос таркибий қисми сифатида талқин қилинса, улар ўртасида мувофиқлаштирилган алоқалар ўрнатилса, умумий маданият, шубҳасиз, ҳарбий маданиятга фундаментал асос бўлиб хизмат қиласи. Шуни таъкидлаш керакки, ҳарбий маданият мураккаб ва кенг тузилишга эга бўлиб, у икки хил кўринишда намоён бўлади: жамиятнинг ҳарбий маданияти ва армиянинг ҳарбий маданияти (куролли кучлар). Куролли ҳужумдан ҳимоя қилиш эҳтиёжлари билан белгиланадиган ҳарбий маданият аста-секинлик билан армиянинг ҳарбий маданияти - жамиятнинг ҳарбий маданияти сифатида ривожланади: Ушбу жараён Куролли Кучлар таркибига кирган ҳолда, давлатнинг доимий раҳбарлиги остида, керак бўлганда, бутун жамият иштирокида амалга оширилади. Армиянинг ҳарбий маданияти бир томондан жамиятнинг ҳарбий маданияти пайдо бўлиши ва ривожланиши воситаси сифатида ишлайди. Шу нуқтаи назардан, жамиятнинг ҳарбий маданияти таркибий қисми бўлган армиянинг ҳарбий маданияти бутун ҳарбий маданиятнинг ядросини ташкил қиласи. Бошқа томондан, шаклланиш ва ривожланиш жараёнида жамият, армиянинг ҳарбий маданиятини аста- секинлик билан ўз объектига айлантиради ва ҳарбий маданиятнинг субъекти сифатида ҳаракат қиласи. Бундан ташқари, жамиятнинг ҳарбий маданиятига нисбатан армия ҳарбий маданиятининг фаол ролини алоҳида таъкидлаш мумкин: тарихнинг ҳар бир босқичида армия жамият ҳаётида муҳим рол ўйнаган, жамият ривожига хисса қўшган ёки уни секинлаштирган.

Биз янги даврда яшайпмиз, айни пайтда катта кучлар ва йирик ривожланган давлатлар ўртасидаги урушлар ҳеч қандай самара бермаслигини кўпчилик тушуниб етмоқда. Ўтмишдаги урушлар сиёсий, иқтисодий ва бошқа мақсадларга эришиш учун етарли даражада самарали восита сифатида тан олинган. Лекин урушлар, илгари инсоний ва моддий ресурсларнинг жуда катта йўқотишига қарамай ер юзида ҳаётнинг мавжудлигини шубҳа остига қўймаган. Ҳозирги даврда вазият тубдан ўзгариб бормоқда, бу бутун инсониятни йўқ қилишга қодир бўлган янги қуролларнинг пайдо бўлиши билан боғлиқ [5,96]. Шундай экан, мураккаб ва кенг тузилишга эга бўлган ҳарбий маданият, жамиятнинг ҳарбий маданияти ва армиянинг ҳарбий маданияти шаклида намоён бўлади, шунингдек, унинг таркибий қисми бўлган армиянинг ҳарбий маданияти бутун ҳарбий маданиятнинг ядросини ташкил қиласи..

Ўзбекистон ижтимоий маданиятида ҳарбий маданиятнинг асоси бўлган анъаналар ҳарбий нуқтаи назардан жуда муҳим ўрин эгаллайди. Ҳарбий маданиятнинг мамлакат ва миллат мустақиллигига ҳам ўрни бекиёс бўлиб, ҳарбий маданият жамият ва мамлакатдаги ҳар бир фуқаронинг миллий ҳаёт тарзи, давлатнинг қуролли ҳимоясини ташкиллаштиришдаги ўрнини кучайтиради. Ҳарбий маданият барча давлат органларининг, жамоат ташкилотларининг, оммавий маълумот марказларининг ишига катта ёрдам беради. Ҳарбийларнинг ва халқни ватанпарварлик рухида тарбиялади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Миллий армиямиз – тинч, осуда ва фаровон ҳаётимизнинг мустаҳкам кафолати / Куролли кучлар ташкил топганлигиниг 25 йиллигига сўзланган нутқ // Ватанпарвар. – Тошкент, 2017. №3 – Б.3.
2. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари ҳарбий хизматчиларининг маънавий-маърифий савиясини ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида// расмий нашр// Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. – Тошкент: Адолат, 2018 . – Б. 26.
3. Гребеньков В.Н. Военная культура российского общества: философско-культурологическая концепция: Дисс. к. филос. н.. – Ставрополь: 2011. – С.81..
4. Климов С.Н. Ценностно-гуманистическое содержание военной культуры // Научно-методический сборник. № 5. - Голицыно, 2002. –С.34.
5. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларининг тарихи, бугуни ва келажаги: Республика илмий-амалий анжуман материаллари. - Тошкент: ЎР МВ. 2005. –Б 96.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(2-қисм)

**Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев**

Эълон қилиш муддати: 30.09.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000